

Οι άλλοι, οι αθάνατοι κι οι πολεμιστές άντρες,
δαμασμένοι απ' τον ύπνο ολονυχτίς κοιμόνταν
μόνο τον πρωτοκλέφτη Ερμή δεν έπιανε ο ύπνος·
680 το βασιλιά τον Πρίαμο πώς θα απομακρύνει
σκεφτόταν από τα πλοία κρυφά απ' τους θυροκράτες.
Πάνω απ' το κεφάλι του στάθηκε τότε κι είπε:
«Γέροντα, δε σε νοιάζει πια κακό κι έτσι κοιμάσαι
ανάμεσα σ' εχθρούς, γιατί σ' άφησε ο Αχιλλέας.
685 Το γιο σου τώρα λύτρωσες δίνοντας πολλά δώρα·
όμως λύτρα τριπλάσια θ' αναγκαστούν να δώσουν
οι γιοι σου που απόμειναν, πως είσαι εδώ αν μάθει
ο Ατρείδης κι αν το μάθουν κι οι άλλοι οι Αργείοι.»
Έτσι είπε· φοβήθηκε αυτός και σήκωσε τον κράχτη.
690 Τότε ο Ερμής τους έξεψε τ' άλογα, τα μουλάρια,
τους πέρασε απ' το στρατό, κανένας δεν τους είδε.
Στου καλλίρου ποταμού σαν έφτασαν το διάβα,
του πολυστρόβιλου Ξάνθου, που είχε γεννήσει ο Δίας,
για τον ψηλό τον Όλυμπο πια ο Ερμής κινούσε,
695 η αυγή η κροκόπεπλη σ' όλη τη γη σκορπιόταν
κι αυτοί τ' άλογα στην πόλη με στεναγμούς και θρήνους
έσπρωχναν και το νεκρό έσερναν τα μουλάρια.
Άντρας ή ομορφόζωση γυναίκα δεν τους είδε·
μα η Κασσάντρα, της χρυσής της Αφροδίτης όμοια.
700 ανέβηκε στα Πέργαμα και τον πατέρα είδε
να είναι ορθός στ' αμάξι του, μαζί του και ο κράχτης·
να κείτεται κι ο αδερφός μέσα στ' αμάξι είδε·
θρήνησε τότε κι έσυρε τρανή φωνή στην πόλη:
«Τρώες και Τρωαδίτισσες, τον Έκτορα ελάτε
705 να δείτε, αν χαιρόσασταν κάποτε βλέποντας τον
από τη μάχη να γυρνά, γιατί ήταν χαρά σ' όλους!»
Έτσι είπε· και δεν έμεινε άντρας μέσα στην πόλη
ούτε γυναίκα· ο πόνος αβάσταχτος τους ήταν.
Το γέροντα με το νεκρό αντάμωσαν στις πύλες.
710 Και πρώτες η γυναίκα του κι η σεβαστή του μάνα
στ' αμάξι πάνω χίμηξαν, τραβούσαν τα μαλλιά τους,
την κεφαλή τους έπιαναν κι όλοι θρηνούσαν γύρω.
Θα έκλαιγαν ολημερίς, ώσπου να δύσει ο ήλιος,
χύνοντας για τον Έκτορα δάκρυα μπρος στις πύλες,
715 αν δε μιλούσε ο γέροντας στον κόσμο απ' τ' αμάξι:
«Τόπο στα ζώα κάνετε! Κι όταν τον κουβαλήσω
στο σπίτι μου, έπειτα πια χορταίνετε το θρήνο.»
Έτσι είπε· παραμέρισαν, τ' αμάξι να περάσει.
Σαν έφεραν στο σπίτι του το νεκρό, σε μια κλίνη
720 τον νεκρό τον απόθεσαν και πλάι τραγουδιστάδες
αράδιασαν, που θλιμμένο τραγούδι τραγουδούσαν
στού τραγουδιού τους το σκοπό στέναζαν οι γυναίκες.
Πρώτη το θρήνο άρχισε τότε η Ανδρομάχη
την κεφαλή του Έκτορα στα χέρια της κρατώντας:
725 «Έχεις χαθεί στα νιάτα σου, άντρα μου, και στο σπίτι
χήρα μ' αφήνεις· και είναι πολύ μικρό ακόμη
το παιδί που γεννήσαμε οι δυο δυστυχισμένοι·
δε θα μας γίνει έφηβος· θα πάει πιο πριν το κάστρο·
χάθηκες ο προσάτης του, που υπερασπιζόσουν
730 τις σεμνές γυναίκες εδώ, τ' ανήλικα παιδιά τους·
θα τραβήξουν αυτές γοργά στα βαθουλά καράβια
κι εγώ μαζί· γιε μου, και συ θα 'ρθεις μαζί μ' εμένα
κι εκεί δουλειές αταίριαστες θα κάνεις σε αφέντη
ανήμερο δουλεύοντας ή κάποιος τους Αργείους
735 αρπάζοντας απ' τους πύργους θα σε γκρεμίσει κάτω
-χαμός κακός!- όλοι θυμό, που αδερφό, πατέρα
ή γιο του έχει σκοτώσει ο Έκτορας· ως τώρα

πολλοί το χώμα δάγκασαν απ' τα δικά του χέρια·
γιατί δεν ήταν μαλακός μέσα στην άγρια μάχη.
740 Γι' αυτό και τώρα τον θρηνούν όλοι μέσα στην πόλη.
Θρήνο και πένθος χάρισε, Έκτορα, στους γονείς σου,
όμως ο πόνος πιο πικρός σ' εμένα έχει πέσει·
πεθαίνοντας δεν άπλωσες τα χέρια σου απ' την κλίνη,
δεν άκουσα απ' το στόμα σου στοχαστικά σου λόγια
745 δακρύζοντας μερόνυχτα εκείνα να θυμάμαι.»
Έτσι έλεγε και έκλαιγε· στέναζαν οι γυναίκες.
Και η Εκάβη άρχισε πικρό το μοιρολόγι:
«Έκτορα, πιο αγαπητέ απ' όλα τα παιδιά μου,
σε αγαπούσαν οι θεοί πριν, όσο συ μου ζούσες,
750 μα πάλι αυτοί σε φρόντισαν στην ώρα του θανάτου.
Πουλούσε τ' άλλα μου παιδιά ο γρήγορος Πηλείδης,
κάθε φορά που τα 'πιανε, πέρα από τον πόντο
στη Σαμοθράκη, στην Ίμβρο, στη σκοτεινή τη Λήμνο.
Μα σαν σου πήρε την ψυχή με το μακρύ κοντάρι,
755 τριγύρω απ' του φίλου του σε έσερνε το μνήμα,
που σκότωσες· δεν του 'δωσε ζωή ξανά ωστόσο!
Στο σπίτι σου μου κείτεσαι ολόδροσος, πριν λίγο
σκοτωμένος, όμοιος μ' όποιον έχει σκοτώσει ο Φοίβος
ο αργυρότοξος κάπου με μαλακά του βέλη.»
760 Έτσι μιλούσε κλαίγοντας, τρανό σήκωσε θρήνο.
Τρίτη ο θρήνο άρχισε έπειτα η Ελένη:
«Έκτορα, πιο αγαπητέ απ' τ' αντραδέρφια μου όλα,
ο Πάρης ο θεόμορφος είναι δικός μου άντρας,
που μ' έχει στην Τροία φέρει. Πριν γίνει ας χανόμουν!
765 Είκοσι χρόνια πέρασαν από τη μέρα εκείνη
που βγήκα κάποτε από κει, παράτησα τη γη μου·
κι όμως ποτέ δεν άκουσα κακό, πικρό σου λόγο·
ακόμη κι αν με πείραζε άλλος στ' αρχοντικό μας,
αντράδερφη, αντράδερφος, όμορφη συννυφάδα
770 ή πεθερά (σαν πατέρα γλυκό πεθερό είχα),
μιλώντας τους εμπόδιζες, τους άλλαζες τη γνώμη
και με την καλοσύνη σου και τα γλυκά σου λόγια.
Θλιμμένη έτσι στην καρδιά γι' αυτό σε κλαίω τώρα
κι εμένα την κακότυχη· γιατί πια μες στην Τροία
775 κανένας δε με συμπονεί, με σιχάθηκαν όλοι.»
Έτσι μιλούσε κλαίγοντας κι έκλαιγε ο κόσμος όλος.
Κι ο γέροντας ο Πρίαμος μίλησε στο λαό του:
«Τώρα να κουβαλήσετε, Τρώες, στην πόλη ξύλα·
κρυφή ενέδρα των εχθρών μη φοβηθείτε· είπε,
780 καθώς με ξεπροβόδιζε εδώ, ο Αχιλλέας
πριν τη δωδέκατη αυγή πως δε θα μας χτυπήσουν.»
Έτσι είπε· κι έξεψαν αυτοί τα βόδια, τα μουλάρια
στ' αμάξια τους· μαζεύτηκαν μπροστά από το κάστρο.
Μέρες εννιά φορτώματα άπειρα κουβαλούσαν
785 σαν φάνηκε η δέκατη αυγή που φως μας φέρνει,
πια τον αντρείο Έκτορα έβγαλαν δακρυσμένοι,
στην πυρά τα 'βαλαν ψηλά και άναψαν τα ξύλα.
Όταν η ροδοδάχτυλη πρωινή αυγή ήρθε,
πλάι στην πυρά του Έκτορα μαζεύτηκε ο κόσμος.
790 Και όταν πια μαζεύτηκαν κι ήταν συγκεντρωμένοι,
τη θράκα πρώτα έσβησαν πια με κρασί φλογάτο,
ως όπου είχε απλωθεί η δύναμη της φλόγας·
έπειτα τ' άσπρα κόκαλα τ' αδέρφια και οι φίλοι
θρηνώντας τα συγκέντρωναν, έχυναν πολλά δάκρυα.
795 Τα πήραν και τα έβαλαν μες σ' ολόχρυση θήκη
και σκέπασαν με απαλά κόκκινα πέπλα τότε·
γοργά κατόπι τα 'βαλαν σε ανοιγμένο λάκκο,
που με πέτρες τον έστρωσαν σφιχτόδετες, μεγάλες·
σώριασαν χώμα βιαστικά κι έστησαν βάρδιες γύρω,
800 μη τους ορμήσουν ξαφνικά οι αντρείοι Αργείοι.
Κι όταν το χώμα σώριασαν, γύρισαν πάλι πίσω·

στ. 678-681 Ο ύπνος συνδέει τη σκηνή που εκτυλίσσεται στην κατοικία του Αχιλλέα με τους θεούς. Μόνο ο Ερμής μένει άγρυπνος· αυτός οδήγησε τον Πρίαμο στη σκηνή του Αχιλλέα χωρίς να τον δουν οι Αχαιοί και τώρα θα φροντίσει να τον συνοδεύσει με ασφάλεια πίσω στην Τροία.

στ. 682 θυροκράτες: οι φρουροί των πυλών του αχαϊκού στρατοπέδου.

στ. 693 που είχε γεννήσει ο Δίας: το ποτάμι που οι θεοί ονόμαζαν «Ξάνθο» και οι άνθρωποι «Σκάμανδρο». Ο ποταμός αυτός νομιζόταν γιος του Δία και προσωποποιείται συχνά στην Ιλιάδα: παίρνει μέρος στη Θεομαχία (Υ 74) και στις συγκρούσεις που γίνονται στις όχθες του (Μάχη παραποτάμιος, Φ) μάχεται εναντίον του Αχιλλέα. Ο Σκάμανδρος αποτελούσε μάλλον το όριο της περιοχής που εξουσίαζαν οι Τρώες, γι' αυτό ο Ερμής εκεί ήρθε να παραλάβει τον Πρίαμο (Ω 351) και τώρα στο ίδιο σημείο τον εγκαταλείπει, γιατί θεωρείται πλέον ασφαλής.

στ. 698 η Κασσάντρα: μόνο εκείνη τους είδε. Η Κασσάνδρα δείχνει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, γι' αυτό με το πρώτο φως της ημέρας έτρεξε να δει μήπως επιστρέφουν. Ίσως αυτή η ενέργεια της Κασσάνδρας να δικαιολογείται και από τη μαντική ικανότητα που διέθετε. Αυτή, λοιπόν, θα ξεσηκώσει τον πρώτο αυθόρμητο θρήνο για τον Έκτορα στην πόλη (Ω 708-709, πρβ. 741).

στ. 700 στα Πέργαμα: Πέργαμος ονομαζόταν η ακρόπολη της Τροίας, όπου βρισκόταν και το παλάτι του Πρίαμου. Εδώ όμως εννοεί το υψηλότερο σημείο της ακρόπολης, όπου βρισκόταν και ο ναός του Απόλλωνα.

στ. 712 τραβούσαν τα μαλλιά τους: το ξερίζωμα των μαλλιών αποτελούσε ένδειξη πένθους για τις γυναίκες συγγενείς του νεκρού.

στ. 720 Η έκθεση του νεκρού στη νεκρική κλίνη μέσα στο σπίτι του μέχρι την ταφή ονομαζόταν πρόθεσις, ενώ η μεταφορά του στον τάφο (ή στην πυρά, Ω 787) εκφορά.

στ. 720 τραγουδιστάδες: Επαγγελματίες θρηνωδοί που μοιρολογούσαν τον νεκρό και συνόδευαν τα εξατομικευμένα θρηνητικά άσματα με την κατάλληλη μουσική. Ο Όμηρος δεν αναφέρει αλλού επαγγελματίες θρηνωδούς.

στ. 722 στέναζαν οι γυναίκες: ανάμεσα στα άσματα των επαγγελματιών θρηνωδών ακούγονταν οι θρηνητικές φωνές των γυναικών.

στ. 728 θα πάει πιο πριν το κάστρο: η Ανδρομάχη στο θρήνο της περιγράφει με μελανά χρώματα τι θα ακολουθήσει τώρα που η ίδια, το παιδί της και οι πολίτες έχασαν το μοναδικό πρόμαχο και προστάτη τους: η άλωση της πόλης θεωρείται πλέον βέβαιη. Έτσι, μετά και τον υπαινιγμό της Κασσάνδρας (Ω 707), ο ποιητής αφήνει στους ακροατές του έντονη την εντύπωση ότι το τέλος του Έκτορα προοικονομεί το τέλος της Τροίας.

στ. 729 υπερασπιζόσουν: στο πρωτότυπο έχες = προστάτευες. Το ρήμα έχω υπαινίσσεται την ετυμολογική προέλευση του ονόματος του Έκτορα- Έκτωρ (<έχω) = αυτός που κρατάει κάτι με δύναμη, που είναι το έρεισμα, το στήριγμα της Τροίας.

στ. 736 θα σε γκρεμίσει κάτω: μεταγενέστερες πηγές μας πληροφορούν ότι οι Αχαιοί σκότωσαν το γιο του Έκτορα ρίχνοντάς τον από τα τείχη της πόλης, ενώ η Ανδρομάχη έγινε σκλάβα του Νεοπτόλεμου, του γιου του Αχιλλέα.

στ. 749-750 οι θεοί... σε φρόντισαν: οι θεοί έδειξαν την εύνοιά τους όχι μόνο φροντίζοντας το σώμα του νεκρού (βλ. Ψ 184-191), αλλά μεριμνώντας και για τη λύτρωσή του από τον Αχιλλέα. Έτσι στη συνέλευση των θεών (Ω 66 κ.εξ.) ο Δίας είχε τονίσει στην Ήρα την αγάπη των θεών για τον Έκτορα και το δικό του προσωπικό ενδιαφέρον για την ευσέβεια που είχε δείξει προς αυτούς, όσο ζούσε, και για τις θυσίες που είχε προσφέρει. Οι θεοί αφήνουν τους ανθρώπους να υποφέρουν (Ω 525-526), όμως οι άνθρωποι μπορούν να προσδοκούν κάποια ανταπόδοση, όταν είναι θεοσεβείς.

στ. 752-753 Ο Αχιλλέας, όπως και άλλοι Αχαιοί (βλ. Β 229-231), είχε ελευθερώσει με λύτρα τον Ίσιο και τον Άντιφο (Λ 100-106), ενώ είχε πουλήσει τον Λυκάονα στη Λήμνο (Φ 34-45, 73-81, πρβ. Χ 45). Ο ίδιος εξάλλου ο ήρωας ισχυριζόταν ότι πριν από το θάνατο του Πάτροκλου είχε χαρίσει τη ζωή σε πολλούς Τρώες (Φ 99-105). Η Εκάβη κατά παράδοξο τρόπο δε μνημονεύει τα άλλα της παιδιά που σκότωσε ο Αχιλλέας (πρβ. Ω 520), ίσως επειδή θέλει να τονίσει την αγριότητα του Πηλείδη προς τον Έκτορα.

στ. 753 σκοτεινή: η Λήμνος ήταν σκοτεινή, ομηχλώδης, σκεπασμένη με καταχνιά· ίσως εξαιτίας του ηφαιστείου που υπήρχε εκεί. Η Σάμος που αναφέρεται στον ίδιο στίχο είναι η Σαμοθράκη.

στ. 756 δεν του 'δωσε ζωή ξανά ωστόσο: χωρίς παρ' όλα αυτά να τον επαναφέρει στη ζωή. Κι ο Αχιλλέας τώρα πια (Ω 550-551) έχει κατανοήσει την αλήθεια που εκφράζει εδώ η πικραμένη Εκάβη.

στ. 761: Η Ελένη δε θα μπορούσε να μη συμμετέχει στο πένθος του κορυφαίου από τους πολεμιστές που έχασαν τη ζωή τους εξαιτίας της. Ο θρήνος της είναι πολύ προσωπικός, καθώς δεν αναφέρεται στην πολεμική ανδρεία του Έκτορα, αλλά στη γλυκύτητα και την καλοσύνη (αγαθοσύνη, στ. 773) του ήρωα προς αυτήν την ίδια. Με το θάνατο του Έκτορα η Ελένη έχασε εκείνον που την προστάτευε από τους υβριστικούς λόγους των άλλων (στ. 767-768, 769-772).

στ. 764 ως χανόμενους: συχνά η Ελένη παρουσιάζεται στο έπος να έχει μετανιώσει πικρά και να νιώθει τύψεις συνειδήσεως που προκάλεσε αυτόν τον πόλεμο και το θάνατο τόσων ανθρώπων (βλ. Z 344 κ.εξ.).

στ. 765 Είκοσι χρόνια πέρασαν: τα γεγονότα της Ιλιάδας ανήκουν στο δέκατο χρόνο του πολέμου. Όμως η Ελένη κάνει λόγο για εικοσάχρονη απουσία από την πατρίδα της, επειδή πρέπει να μεσολάβησε μια μακρά περίοδος πολεμικών προετοιμασιών των Αχαιών μεταξύ της αρπαγής της και της έναρξης του πολέμου. Γι' αυτό το θέμα δεν αναφέρεται τίποτε σε κανένα άλλο σημείο των ομηρικών επών.

στ. 771 σαν πατέρα γλυκό πεθερό είχα: πρβ. τη σκηνή της Τειχοσκοπίας, Γ 162-165. Ωστόσο, ο Πρίαμος δεν προστάτευε την Ελένη από τις ύβρεις των άλλων, όπως μας αφήνουν να εννοήσουμε οι στ. 772 και 775-776.

στ. 777-778 Πιθανόν όλος ο λαός της Τροίας, του οποίου ένα μέρος είχε μπει στα ανάκτορα.

στ. 784 Ο αριθμός των ημερών είναι υπερβολικός. Σε άλλες παρόμοιες περιπτώσεις που αναφέρονται στην Ιλιάδα (Η 417 κ.εξ., Ψ 110 κ.εξ.) μια μέρα ήταν αρκετή. Όταν ο Πρίαμος ζητάει ανακωχή από τον Αχιλλέα, τονίζει ότι τα ξύλα θα τα μεταφέρουν «από δάσος μακρινό» (Ω 664), αλλά εκείνο που υπογραμμίζει είναι ότι θέλουν ο θρήνος να κρατήσει εννιά ημέρες (Ω 665).

στ. 786 Τη δέκατη μέρα γίνεται η εκφορά του νεκρού Έκτορα.

στ. 787 Το ιλιαδικό έπος αρχίζει με τις πυρές που ανάβουν στο στρατόπεδο των Αχαιών για τους νεκρούς από το λοιμό (Α 52) και τελειώνει με τη νεκρική πυρά του Έκτορα στο αντίπαλο στρατόπεδο.

στ. 790 συγκεντρωμένοι: η πάνδημη συμμετοχή τονίζει τη σημασία της απώλειας, αλλά και αφήνει να εννοηθεί ότι μετά το χαμό του Έκτορα η Τροία θα έχει την ίδια τύχη.

στ. 795 ολόχρυση θήκη: οστεοθήκη, φέρετρο· για τον Πάτροκλο είχε χρησιμοποιηθεί «χρυσή φιάλη» (Ψ 243). Μια άλλη διαφορά επίσης είναι ότι τα οστά του Πάτροκλου, πριν τυλιχτούν με λεπτό ύφασμα, καλύφθηκαν με λίπος (Ψ 253).

στ. 798 πέτρες ... μεγάλες: Πάνω από τον τάφο έριξαν πέτρες και πάνω απ' αυτές ύψωσαν τύμβο από χώμα (πρβ. Ω 667). Ο τύμβος διατηρούσε ζωντανή τη μνήμη του νεκρού στις επόμενες γενιές. Γι' αυτό ο Σκάμανδρος είχε απειλήσει να θάψει τον Αχιλλέα κάτω από τη λάσπη του, έτσι ώστε να μη χρειαστεί να του υψώσουν τύμβο οι Αχαιοί και η μνήμη του να σβήσει γρήγορα (Φ 316-323).

στ. 799 βάρδιες: ο φόβος είναι αδικαιολόγητος, αφού υπήρχε η υπόσχεση του Αχιλλέα (Ω 780-782, πρβ. Ω 670 κ.εξ.). Η μνεία, ωστόσο, των φρουρών και μιας ενδεχόμενης επίθεσης των Αχαιών (πρβ. Ω 779-780) θυμίζει στους ακροατές του έπους ότι βρισκόμαστε σε μια εύθραυστη ανακωχή των εμπολέμων και ότι ο πόλεμος δεν έχει τελειώσει οριστικά (πρβ. Ω 668).